

На Гродзеншчыну, да Іосіфа Гашкевіча

Жыццё і дзейнасць вядомага дыпламата і сёння спрыяюць умацаванню культурных кантактаў паміж Беларуссю і Японіяй. Гэтым летам па прапанове беларускіх сяброў я ездзіла ў Астравец і Малі, на Гродзеншчыну. Там, як вядома, у свой час жыў Іосіф Антонавіч Гашкевіч (1814—1875). Ён быў расійскім дыпламатам, усходазнаўцам, а ў гісторыю ўвайшоў як першы дыппрадстаўнік Расійскай дзяржавы ў Японіі. Безумоўна, ведала я, што гэта за чалавек, дзякуючы якому аказаліся крыху бліжэй Беларусь і Японія. Але раней ніколі не бывала ў Астраўцы, хоць жыў у Беларусі ўжо 17 гадоў. А пасля паездкі зразумела, як раней мала ведала пра заслугі Гашкевіча.

Жыццё і дзейнасць вядомага дыпламата і сёння спрыяюць умацаванню культурных кантактаў паміж Беларуссю і Японіяй

Гэтым летам па прапанове беларускіх сяброў я ездзіла ў Астравец і Малі, на Гродзеншчыну. Там, як вядома, у свой час жыў Іосіф Антонавіч Гашкевіч (1814—1875). Ён быў расійскім дыпламатам, усходазнаўцам, а ў гісторыю ўвайшоў як першы

дыппрадстаўнік Расійскай дзяржавы ў Японіі. Безумоўна, ведала я, што гэта за чалавек, дзякуючы якому аказаліся крыху бліжэй Беларусь і Японія. Але раней ніколі не бывала ў Астраўцы, хоць жыў у Беларусі ўжо 17 гадоў. А пасля паездкі зразумела, як раней мала ведала пра заслугі Гашкевіча.

Паміж Кітаем і Японіяй

Дзе дакладна нарадзіўся Іосіф Гашкевіч, тое невядома. Магчыма, у вёсцы Якімава Слабада Кармянскага раёна Гомельскай вобласці — так лічыць прафесар Беларускага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Аляксандр Смолік, які суправаджаў мяне ў паездцы. Яшчэ Аляксандр Іванавіч распавёў, што бацька будучага дыпламата быў святаром, ён служыў у адным з прыходаў Мінскай

губерні, і сам Іосіф у 1835 годзе скончыў курс Мінскай духоўнай семінарыі “першым разрадам”. Потым быў накіраваны ў Санкт-Пецярбургскую духоўную акадэмію, якую скончыў у 1839 годзе. Адразу ж па рашэнні Свяцейшага Сінода Іосіф Гашкевіч быў залічаны ў Расійскую духоўную місію ў Кітаі (1839—1848), уваходзіў у склад 12-й місіі ў Пекіне. Там і вывучаў не толькі кітайскую, але і маньчжурскую, карэйскую, мангольскую мовы.

Як вядома, кітайцы і японцы карыстаюцца на пісьме іерогліфамі. Аднак як японка мушу заўважыць такое: гутарковая кітайская мова японцам зусім не зразумелая.

Напрыклад, “добры дзень” па-кітайску гучыць “ніхао”, а па-японску “конніціва”. Ды і гутарковую японскую мову кітайцам не зразумець. З 1999 года я працую ў Інфацэнтры японскай культуры, які створаны ў Мінску, расказваю беларусам пра такі “моўны бар’ер” паміж японцамі і кітайцамі. Сама ж бачу, што беларусы, напрыклад, разумеюць многія словы з рускай, украінскай, польскай ці іншых славянскіх моваў. А ўсходнія мовы — не настолькі падобныя адна да другой. Цікава, ці ведалі тое ў колішнім міністэрстве замежных спраў Расіі? Пытанне заканамернае, бо дакументы сведчаць: калі Гашкевіч вярнуўся з Кітая ў Санкт-Пецярбург, то ў 1850 годзе ён быў залічаны чыноўнікам па асобых даручэннях у Азіяцкі дэпартамент міністэрства замежных спраў. І ўжо ў кастрычніку 1852-га адпраўлены ў якасці драгамана, гэта значыць перакладчыка і дарадцы, з місіяй адмірала і дыпламата Яўфімія Пуцяціна ў Японію на фрэгаце “Палада”, якая прычалывала ў Нагасакі ўжо на фрэгаце “Дзіяна”. Мне падаецца, рускія думалі: раз Гашкевіч ведае кітайскую, карэйскую, мангольскую мовы, то зразумее і японскую. Можна ўявіць, у якую няпростую сітуацыю ён трапіў! Безумоўна, веданне іерогліфаў шмат дапамагло, ды і здольнасці да вывучэння моваў Іосіф Гашкевіч меў незвычайныя.

Што яшчэ нам вядома? У 1855-м Іосіф Гашкевіч удзельнічаў у працэдурі падпісання так званага Сімодскага трактата аб дружбе і гандлі паміж Расіяй і Японіяй. А калі руская экспедыцыя вярталася з Японіі на радзіму, то ішла яшчэ Крымская вайна (1853—1856), і брыг “Грэта”, на якім Гашкевіч вяртаўся дадому, перахапіў у Ахоцкім моры англійскі ваенны патруль. Так рускія маракі трапілі ў палон. Іосіф Антонавіч разам з іншымі членамі каманды быў перапраўлены ў Ганконг, гэта былі тагачасныя ўладанні Англіі. У палоне ён і займаўся складаннем першага японска-рускага слоўніка. Галоўным

памочнікам яго ў той справе быў японец Тацібана-но Каасай (пасля хрышчэння Уладзімір Іосіфавіч Яматаў, 1821—1885).

Слоўнік у хуткім часе, у 1857 годзе, і быў выдадзены ў Санкт-Пецярбургу. А якраз у той час царскі ўрад збіраўся адкрыць расійскае консульства на востраве Хакайда — ён самы блізкі да далёкаўсходніх межаў Расіі. На пасаду консула, а па сутнасці першага рускага пасла ў Японіі, па рэкамендацыі Пуцяціна і быў прызначаны Іосіф Гашкевіч.

Матылёк у гонар консула

У лістападзе 1858 года консул і яго супрацоўнікі прыбылі ў порт Хакадатэ. Гашкевіч нямала клапаціўся, каб адкрыць консульства менавіта там: менавіта праз гэты порт было найбольш руска-японскіх кантактаў. Гэта, па сутнасці, было і “першае рускае акно” для простых японцаў. Гашкевіч і яго супрацоўнікі актыўна абжываліся на новым месцы: будавалі праваслаўную царкву, шпіталь, прычым лячылі японцаў бясплатна. Яшчэ вядома, што Іосіф Гашкевіч ведаў фотасправу і навучыў ёй краўца Кідзу Какіці. А яшчэ перадаў яму свой касцюм — каб той уважліва вывучыў “рарытэт” і навучыўся шыць еўрапейскае адзенне.

Важнае значэнне надаваў консул пашырэнню ў Японіі рускай мовы. З гэтай мэтай у Хакадатэ была створана консульская школа.

Каб палегчыць навучанне японцаў рускай мове, Іван Васільевіч Махаў, які пры консульстве выконваў абавязкі пісара, пісьмавода і адначасова дыякана царквы, склаў Руска-японскую азбуку. Прычым да новага японскаму года азбукі былі падораны многім дзецям гарадоў Хакадатэ, Токіа, Кіёта і Нагасакі. Увогуле ж у Японіі Іосіф Гашкевіч цікавіўся мясцовым побытам, звычаямі, вывучаў мясцовыя расліны і насякомых. Цяпер адзін з японскіх матылькоў названы “Neore goshkevitschii” — гэта ў яго гонар.

Дзе жывуць японафілы

З 1858 па 1865 год першы расійскі консул жыў у Японіі, а потым вярнуўся ў Пецяярбург. Яшчэ гады два праслужыў Гашкевіч у тым жа Азіяцкім дэпартаменце, затым па стане здароўя выйшаў у адстаўку. Купіў сабе невялікую сядзібу Малі “пад Вільняй”, як тады казалі, а цяпер гэта —

Астравецкі раён Гродзенскай вобласці.

Там і жыў, у аддаленні ад свецкай мітусні, працягваючы да канца дзён сваіх займацца навукай працай. Дарэчы, цяпер даследчыкі сведчаць, што ў 1871 годзе Гашкевіч з жонкай былі зацверджаны ў патомным шляхецтве, а ў 1872-м у іх нарадзіўся сын Іосіф, які з часам стаў ганаровым міравым суддзёй Віленскай акругі. Ён памёр у 1903 годзе ў Вільні, там і пахаваны на праваслаўных

могілках Ліпаўка. А ці жывыя нашчадкі Гашкевіча ў Вільні? Можна, варта, каб тым пацікавіліся беларусы і беларусісты ў Літве.

Памёр Іосіф Антонавіч 5 кастрычніка 1875 года. Пазней, ужо ў 1899 годзе, у Вільні была апублікавана яго праца “Пра карані японскай мовы”.

І вось мы прыехалі ў ціхую вёску Малі. Там у гонар слаўнага земляка ўсталяваны памятны знак, аўтар якога — скульптар з Ліды Рычард Груша. А ў

гарадскім пасёлку Астравец устаноўлены бюст Іосіфа Гашкевіча работы мінскага скульптара Валяр’яна Янушкевіча. Пад час паездкі мы ўсклалі кветкі да гэтых памятных месцаў, знаёміліся з мясцовымі людзьмі. У прыватнасці, у Астравецкім райвыканкаме цёпла сустрэла нас Наталля Баніцэвіч, намеснік начальніка аддзела адукацыі. Яна і правяла нас у Астравецкую гімназію №1, дзе створаны Музей Іосіфа Гашкевіча. Школьнікі прыгожа, душэўна расказвалі як пра жыццёвы шлях земляка-беларуса, так і гісторыю Другой сусветнай вайны, якая прынесла нямала бяды на Астравецчыну, пра сваю гімназію. Цікава было бачыць сярод экспанатаў і прадметы з Японіі.

Потым у Мальскай школе дзеці і настаўнікі прымалі нас як дарагіх гасцей з Японіі. Яны таксама расказвалі пра заслугі Гашкевіча ў наладжванні японска-рускіх кантактаў, паказалі свой музей, і я адчувала: гэта цікава ім рабіць.

Дарэчы, памятны знак у гонар Іосіфа Гашкевіча, тры адметныя камяні, у Малях усталяваны зусім побач са школай. Думаю, прыклад земляка, які імкнуўся як мага больш ведаць, наладжваць рознабаковыя міжкультурныя стасункі паміж народамі, для жыхароў вёскі вельмі карысны.

А ў Астраўцы бюст Іосіфа Гашкевіча ўсталяваны прама ў цэнтры горада, побач знаходзіцца і ЗАГС, і там маладыя, зарэгістраваўшы шлюб,

фатаграфуюцца на памяць.

Надпісы на пастаменце помніка зроблены на беларускай і японскай мовах. Ёсць у Астраўцы і вуліца Іосіфа Гашкевіча. Я глядзела на помнікі, на школьнікаў і дарослых, якія нас цёпла сустракалі, і думала: што за цуд! Пэўна, менавіта ў гэтых мясцінах Беларусі жыве больш за ўсё цяперашніх і будучых японафілаў. Спадзяюся, Астравецкая зямля і надалей будзе станавіцца ўсё больш вядомай і як месца будаўніцтва першай беларускай АЭС, і як месца дружбы паміж Беларуссю і Японіяй. А памяць пра Іосіфа Гашкевіча, які закладваў асновы міжкультурнага

дыялогу паміж нашымі народамі, які нарадзіўся і памёр на беларускай зямлі, будзе натхняць нас на новыя крокі ў гэтым кірунку.

Масако Тацумі, кіраўнік Інфармацыйнага цэнтра японскай культуры, г. Мінск

На здымках:

Помнік Іосіфу Гашкевічу ў Астраўцы

Масако Тацумі (другая справа) з дачкой Юйэ і сябрамі ля памятнага знака ў вёсцы Малі

Слоўнік Іосіфа Гашкевіча

Памятны знак у гонар Іосіфа Гашкевіча ў вёсцы Малі

У музеі гімназіі №1 горада Астраўца

Госці ля помнік Іосіфу Гашкевічу ў Астраўцы